

УДК 378(73)+378.011.32-054.6:81'243

ВИЩА ОСВІТА США: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИВАБЛИВОСТІ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Надія Смолікевич

*Львівський державний університет внутрішніх справ
вул. Городоцька, 26, 79007 Львів, Україна*

Розглянуто актуальні питання організації навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах США. Зосереджено увагу на головних аспектах привабливості американської вищої школи для іноземних громадян.

Ключові слова: вища освіта, привабливість вищої освіти, іноземні студенти, організація навчального процесу, мовні програми, ступінь бакалавра, ступінь магістра, лінгвістичні центри.

Потреби інтеграції України у світове співтовариство зумовлюють необхідність ретельного й об'єктивного вивчення міжнародного досвіду розвитку освіти з метою пошуку шляхів впровадження кращих світових педагогічних надбань у практику вітчизняної школи.

У полі зору українських науковців за останнє десятиріччя (С. Андріяш, В. Громовий, Т. Кошманова, М. Красовицький, А. Сбруєва та ін.) чільне місце посіли дослідження різних аспектів функціонування системи освіти у США. Цей інтерес не є випадковий. Такі особливості побудови американської моделі освіти, зокрема вищої, як її відкритість, гнучкість, демократичність, інноваційність є визнаними у світовому масштабі, становлять наукове зацікавлення з огляду на їхню ефективність, дієвість, конкурентоспроможність у контексті сучасних освітніх викликів.

Водночас, як засвідчує аналіз, практично немає досліджень, що засвідчують таку важливу якісну характеристику вищої освіти США, як її привабливість для іноземних громадян. Поза сумнівом, американська вища школа сьогодні займає світове лідерство щодо охоплення навчанням студентів-іноземців. За офіційними даними, кожен третій студент, що навчається в університетах США, є студент-іноземець. Політика уряду США у цьому напрямі спрямована на вирішення багатьох питань соціокультурного, політичного, фінансового плану.

Ми ставили за мету проаналізувати організаційно-педагогічні чинники привабливості вищої освіти США для студентів-іноземців, виокремити найбільш суттєві сторони життєдіяльності американського ВНЗ, що є

стимулювально-спонукальними для здобуття освіти громадянами інших країн.

Витоки американської вищої освіти сягають першої третини XVII ст. і пов'язані з іменем Джона Гарварда. Саме з його ініціативи 1636 р. законодавчий орган штату Массачусетс (Генеральний суд) ухвалив рішення про відкриття у Новій Англії першого на американському континенті коледжу, чим було закладено початок заснуванню приватних, конфесійних та інших типів вищих навчальних закладів. Згодом (1795) місцева влада штату Північна Кароліна затвердила хартію першого у США університету, що стало взірцем для організації подібних вищих шкіл і в інших американських регіонах.

Ці дві події дали поштовх для розвитку і становлення у США потужної системи вищої освіти, представленої сьогодні різноманітними типами ВНЗ, в яких навчається рекордна для світової спільноти кількість студентів (для прикладу, у 2003/04 н.р. 4067 університетів і коледжів США відвідувало 16 млн 561 тис. студентів) із найбільшим серед інших країн представництвом студентів-іноземців. На початку нинішнього століття в університетах США навчалось понад 550 тис. студентів-іноземців [2]. Логічно постає питання, які ж чинники зумовлюють такий приплив іноземних абітурієнтів, завдяки чому американська вища освіта є відкритою і привабливою для молоді з інших континентів.

Очевидно, що одним із домінуючо спонукальних чинників здобути вищу освіту в США для іноземних громадян є її світове визнання, наявність всесвітньо-відомих вищих шкіл. Про найвищі позиції американських університетів свідчать академічні рейтинги університетів світу, які проводять різні агенції, інституції. Найбільш відомий у цій ділянці Інститут вищої освіти при Шанхайському університеті (КНР) щорічно, починаючи з 2003 р., публікує за відповідною методикою рейтинг 500 кращих ВНЗ світу. Поза всякою конкуренцією тут переважають університети США. Зокрема, з 20 кращих ВНЗ американських – 17 (85%), зі 100 – 51 (%), зі 200 – 90 (45%), з 500 – 170 (%) [10, с.70]. Власне найбільш рейтингові університети і вирізняються найвищими відсотками іноземних студентів. Наприклад, у Колумбійському університеті в Нью-Йорку у 2003 р. їх було 21,2% від загальної кількості студентів, Гарвардському – 19,7%, Пенсільванському – 13,2%, Бостонському – 14,5%, Нью-Йоркському – 13,2% тощо.

Для іноземних студентів навчання у провідних вищих навчальних закладах США – це передусім можливість здобути високоякісну освіту, закріплену дипломом, що визнається у всіх частинах світу. Сучасний американський університет пропонує студентам першокласні освітні програми із висококваліфікованим викладацьким складом.

Перевагою американської вищої освіти для абітурієнтів-іноземців є і доволі проста і відкрита система зарахування на навчання. Для навчання необхідно виконати три попередні умови. Першою, і чи не головною, є відмінне знання англійської мови, що необхідно підтвердити складанням спеціального тесту – TOEFL з оцінкою понад 500 (у кращі ВНЗ – понад 550). З метою підготовки до іспиту в США добре відпрацьована система відповідних підготовчих курсів, які пропонують спеціалізовані мовні школи. Майже при кожному американському університеті є мовне відділення ESL (English as a Second Language). Набір варіантів навчання дуже великий – від загальної англійської (стандартний курс, інтенсив, індивідуальні заняття з викладачем) до таких спеціалізованих програм, як “робота плюс навчання”, “англійська для навчання в бізнес-школі”, “підготовка до університету”, “міжнародний академічний рік” [5].

Усі великі міжнародні лінгвістичні центри (LAL, Aspect, EF, International House, Regent та інші) мають свої відділення в різних регіонах США. Багато мовних програм передбачають поєднання навчання з відпочинком. Трохи дешевше порівняно з великими містами коштує навчання мові в невеликих університетських містечках, причому привілейовані студенти мають можливість одночасно відвідувати університетські лекції. Це так звана програма “Bridge Program”, що є своєрідним “мостом” між мовними курсами та університетом [9].

Загальною вимогою для вступу до американського ВНЗ є подання документів про закінчення повної середньої освіти, перелік вивчених у школі предметів й одержаних оцінок, загальна кількість балів за тестами, характеристики, результати співбесіди під час вступу. Найпрестижніші ВНЗ влаштовують конкурсний відбір, оскільки кількість охочих значно перевищує можливості цих закладів.

І, нарешті, ще одне питання, яке необхідно розв’язати вступникові-іноземцеві, стосується оплати за навчання. Вища освіта у США платна. Взагалі за типом фінансування виділяють навчальні заклади штату та приватні навчальні заклади. Навчальні заклади штату фінансуються головно з бюджету штату, в якому вони розташовані. Студенти, які живуть у цьому штаті, здебільшого платять за навчання менше, ніж студенти з інших штатів та з-за кордону. Вартість навчання у приватних ВНЗ є набагато вищою. Вона залежить від їх рівня і престижності. До речі, майже всі провідні університети США є приватними. Найбільш елітними приватними університетами у США вважають університети так званої “Ліги плюща” [6]. Це вісім найстаріших університетів країни – Браунський (Brown), Колумбійський (Columbia), Корнельський (Cornell), Дартмутський (Dartmouth), Гарвардський (Harvard), Пенсільванський (University of Pennsylvania), Принстонський (Princeton) та Єльський (Yale), які є еталоном

престижності вищої освіти США. Надзвичайно високі вимоги до підбору професорсько-викладацького складу, великий обсяг наукових досліджень, потужна фінансова спроможність, розвинута навчальна і соціальна інфраструктура забезпечують високий рівень якості освіти, дають змогу випускникам робити успішну кар'єру, є критеріями привабливості для іноземних абітурієнтів. Незважаючи на високу вартість навчання (25–30 тис. доларів), тисячі абітурієнтів з усього світу щорічно прагнуть стати студентами цих авторитетних університетів (іноземні студенти в університетах Ліги становлять 5–9 %).

У цілому, згідно з даними Інституту міжнародної освіти, який з 1948 р. регулярно випускає статистичні огляди щодо іноземних студентів, 80% студентів-іноземців у США, здобувачів ступеня бакалавра, самі оплачують своє навчання і лише 8,8% отримують кошти на своє навчання від коледжів, університетів або уряду США [2]. Крім того, у США є багато організацій, що надають матеріальну підтримку іноземним студентам у вигляді стипендій, грантів, позики тощо. Стипендії різних видів, отримані від університетів, у більшості випадків, студентам-іноземцям доводиться відпрацьовувати (наприклад, тип стипендії *assistantship* припускає роботу з надання допомоги професорові). Конкурс на одержання фінансової допомоги в будь-якому ВНЗ або приватному фонді дуже високий, і дістається вона лише найкращим і найздібнішим абітурієнтам – тим, хто досконало знає мову й має добру підготовку. Це лише кожен п'ятий заявник [8]. Під час навчання студентам дозволяється працювати 20 годин на тиждень (під час канікул – до 40 год), але тільки на території кампусу. Ці заробітки зазвичай невеликі. Витрати на проживання значною мірою залежать від місця, де розташований навчальний заклад. Найвища вартість життя у великих містах – Нью-Йорку, Лос-Анджелесі, Чикаго та у штатах Нова Англія і Каліфорнія.

Цікаво, що частка коштів національних урядів й університетів у фінансуванні навчання своїх студентів у США зменшилася від 18% у 1980 до 4% у 2000 р., а частка американських коледжів й університетів у фінансуванні навчання іноземців (особливо тих, хто навчається у магістратурах), навпаки, збільшилася від 9,2 до 19,8%. Це пояснюють, очевидно, небажанням урядів багатьох країн продовжувати фінансувати підготовку кадрів для потреб американського суспільства, оскільки кількість студентів-іноземців, які залишаються після закінчення навчання працювати у США постійно зростає. Як свідчить статистика, від 30 до 50% всіх іноземних студентів, що здобувають ступінь магістра у американських ВНЗ, отримують запрошення на працю, особливо у тих сферах, які особливо актуалізовані американською економікою – комп'ютерні технології, інженерія тощо. Ця тенденція ще яскравіше простежується на аспірантському та докторському рівнях. За даними Національного фонду науки США, у 2001 р. 71% іноземців,

які захистили докторські дисертації, залишилися працювати у США [7, с.127]. Як наслідок іноземці становлять сьогодні значну частину професорсько-викладацького складу американських університетів, зокрема від 25 до 40% професорів природничих і математичних наук, 25 % всіх докторів наук та інженерів. Це переконливо засвічує, що навчання іноземних студентів у США стало важливою складовою державної політики і має далекосяжні цілі.

Привабливість американської вищої освіти загалом, і зокрема для іноземних студентів, значною мірою закладена у самій системі її побудови та функціонування. У США навчальні заклади є різних типів:

1. Заклади післясередньої освіти різного виду і напівпрофесійної школи з програмами тривалістю від одного до трьох років. Коротка програма навчання закінчується отриманням сертифіката про певні професійні уміння, довша – присвоєнням асоційованого ступеня (Associate Degree) з правом вступу на третій курс коледжів з бакалаврськими програмами;

2. Дворічні навчальні заклади (Community Colleges або Junior Colleges), що пропонують два типи програм: академічні програми (готують студентів до переходу в чотирирічні навчальні заклади, які дають ступінь бакалавра) та програми з практичною орієнтацією (дають професійну освіту в різних галузях – Technical Colleges);

3. Коледжі або університети, що надають ступінь бакалавра;

4. Університет з правом підготовки докторів та усіма циклами навчання, що становлять найбільш престижну групу ВНЗ [4, с.74].

Іноземці найчастіше бажають вступати в Community Colleges (у них навчаються понад 20% всіх іноземних студентів). Зумовлено це тим, що вступити туди легше, ніж в університет, і рік навчання є вдвічі дешевшим. Ці навчальні заклади не тільки навчають професіям, але й пропонують програми академічної підготовки, що відповідають першим двом університетським курсам. Після закінчення такого коледжу, здобувши ступінь Associate Degree, можна перевестися відразу на третій курс університету. Місцеві коледжі здебільшого мають договори з державними ВНЗ свого штату про зарахування студентів [5].

Для студентів-іноземців особливо привабливими є спеціальності у сфері бізнесу та управління (фінанси, банківська справа, маркетинг), права та комп'ютерних наук. Американська вища освіта у цих сферах має провідні позиції, навчальний процес у ВНЗ будується на сучасних технологіях і методиках викладання, добре технічно і матеріально обладнаний, що не може не стимулювати у студентів зацікавленість до навчання. Для студентів-іноземців навчальні заклади створюють значну кількість додаткових можливостей, таких як користування послугами мовних центрів, де студентам допомагають навчатися правильно складати будь-які письмові

роботи, доповіді, презентації, виступати перед аудиторією, або ж центрами розвитку кар'єри, де їм допомагають із працевлаштуванням, дають можливість безпосередньо на території університету пройти інтерв'ю з представниками провідних американських компаній [5].

І в чотирирічному коледжі, і в університеті можна здобути ступінь бакалавра. Перший і другий курси навчання головно зорієнтовані на оволодіння студентами базовими знаннями, третій та четвертий – вивчення спеціальних дисциплін. Це є ще одна перевага американської системи вищої освіти, оскільки дає можливість студентіві більш осмислено підійти до відповідального моменту в своєму житті – остаточного вибору в наприкінці другого року навчання подальшого напрямку професійної підготовки. Крім основної спеціальності (Major), студенти обирають також другу спеціальність (Minor). Навчальні плани американських ВНЗ вирізняє широка можливість максимально комбінувати предмети на вибір. У кожного студента є так званий “радник з викладацького складу”, що веде курс за фахом студента і допомагає студентіві оптимально спланувати навчальну програму. Відповідно в іноземного студента також є свій радник, який консультує його з різноманітних питань навчальної та позанавчальної роботи.

Другий щабель вищої освіти (Graduate Level) – це магістерські програми, розраховані зазвичай на два роки. Їхні слухачі становлять близько 52% іноземців, що навчаються у США. Багато іноземних студентів вважають такими, що мають достатню кваліфікацію для роботи, якщо в них є ступінь магістра. Цей ступінь зазвичай необхідний в таких сферах, як бібліотекознавство, інженерна справа, соціальна робота тощо. Деякі магістерські програми, такі як журналістика, займають всього один рік. Більша частина навчального часу в магістратурі присвячується аудиторним заняттям. Кандидат на здобуття ступеня магістра повинен підготувати велике дослідження, що називається “master's thesis”.

Багато шкіл розглядають ступінь магістра як перший крок до вступу в докторантуру. Але й і в інших школах студенти можуть готуватися безпосередньо до докторантури, навіть не маючи ступеня магістра. Для здобуття ступеня доктора може знадобитися три або більше років. Для іноземних студентів ця програма триває п'ять або шість років [11]. Більшість університетів, що присуджують докторські ступені, вимагають від кандидатів, окрім написання дисертації, також уміння читати двома іноземними мовами, скласти кваліфікаційний та усний іспити з тієї ж теми, що й дисертація.

США – батьківщина ступеня MBA (Master of Business Administration), що сьогодні користується надзвичайною популярністю у всьому світі. У країні є близько 60% провідних бізнес-шкіл світу, які в цілому пропонують 700 програм навчання на цей ступінь. Іноземні студенти також бажають

вивчати в Америці менеджмент, економіку, тобто дисципліни, у яких американці є безперечними лідерами. Загалом система вищої освіти у США дає можливість студентіві зробити свій вибір із широкого спектра пропонованих курсів навчання, максимально зважаючи на його потреби та інтереси.

Зазначимо ще одну привабливу особливість американської вищої освіти, що стосується організації навчального процесу. Йдеться про надання студентіві права вибору режиму відвідування занять і навчального розкладу, беручи до уваги не тільки навчання за системою “неповного дня”, а й заняття у вихідні дні та під час канікул [1, с. 5].

В американських університетах немає чіткого поділу занять на лекції та практичні заняття. На одному занятті викладач може подати тільки теоретичний матеріал, на іншому – на його основі може провести невелику дискусію, на третьому – показати відеоматеріали до теми, на четвертому – студенти самі готують презентацію, на п’ятому – пишуть тест тощо. Майже всі викладачі, пояснюючи теоретичний матеріал, використовують Power Point (презентації). Питома вага теоретичного навчання є невеликою, акценти ставлять на самостійній роботі студентів, велику увагу приділяють формуванню практичних навиків, спілкуванню студентів на заняттях.

Демократичність і відкритість організації навчального процесу органічно доповнює і система оцінювання. Оцінку з курсу виставляють на підставі роботи студента протягом семестру [3]. Система оцінювання знань студента охоплює такі складові: аудиторна робота (до уваги беруть активність студентів під час занять, особливо участь у дискусіях); тести та перевірочні роботи протягом семестру (зазвичай під час аудиторних занять); дослідження та лабораторні звіти (для студентів наукових факультетів); тести або “контрольні опитування” (часто практикуєть так зване “неоголошене контрольне опитування”, результати якого незначною мірою впливають на кінцеву оцінку, але стимулюють студентів до постійної роботи з теми); підсумковий іспит (проводять через якийсь час після останнього заняття з курсу) [11].

Отже, світове визнання американських університетів, висока валідність дипломів про вищу освіту, різноманітність освітніх програм, орієнтованих на ринок праці, відкритість освітнього середовища є визначальними чинниками вибору громадянами іноземних країн для здобуття освіти вищих навчальних закладів США.

-
1. *Андріяш С., Никитюк Т.* Освіта у США // Інфосвіт (щомісячний додаток до газет “Управління освітою” та “Директор школи”). 2002. № 6. С. 4–5.

2. Бердыклева Н., Григорьева А. Экономика образовательных услуг //http://courier.com.ru/energy/en1005berdiklicheva.htm
3. Ветрова І. Альтернативність у структурі освіти США // Шлях освіти. 2005. № 4. С. 18–22.
4. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. / За ред. В. Кременя. Тернопіль, 2004.
5. Гаганова О. Поликультурное образование в США: теоретические основы и содержание // Педагогика. 2005. № 1. С. 86–95.
6. Диплом Лиги плюща как символ избранности //www.zarplata.ru/a-id-5874.html - 61k.
7. Дмитриев Г. Анатомия американского университета. М., 2005.
8. Красицький М. Деякі риси системи освіти США і Канади // Історія в школі. 2002. № 4. С. 69–72.
9. Литвинов О. Двомовний аспект полікультурної освіти у школах США // Педагогіка і психологія. 1998. № 4. С. 119–128.
10. Нян Кай Лю, Ін Чей. Академічний рейтинг університетів світу // Вища школа. 2006. № 5-6. С. 67–77.
11. Романовський О. Особливості вищої освіти США // Рідна школа. 2000. № 1. С. 38–44.
12. Степаненко С. Система вищої освіти у США: фінансування і технологія // Вища школа. 2001. № 6. С. 71–87.

HIGHER EDUCATION IN THE USA: ORGANIZATION AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF ITS ATTRACTIVENESS TO FOREIGN STUDENTS

Nadiya Smolikevych

*L'viv State University of Internal Affairs
Horodots'ka Str., 26, UA – 79007 Lviv, UKRAINE*

The article deals with some actual aspects of foreign students' education at higher educational institutions in the USA. The accent is focused on the main aspects of American higher school attractiveness for foreign citizens.

Key words: higher education, higher education attractiveness, foreign students, organization of educational process, linguistic programs, Bachelor Degree, Master Degree, linguistic centre.

Стаття надійшла до редколегії 25.06.2007

Прийнята до друку 24.10.2007